

УДК 338.48

Дульцева І.І.

*асистент кафедри менеджменту
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка***ВИКОРИСТАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ
СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ****THE USE OF COMPETITIVE ADVANTAGES OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP
IN THE TOURISM BUSINESS****АНОТАЦІЯ**

В статті визначено особливості соціального підприємництва, функціонування туристичного бізнесу та наведено можливості використання конкурентних переваг соціального підприємництва в туризмі. Побудовано та розглянуто один з аспектів методології формування конкурентних переваг соціального підприємництва у збільшенні конкурентоздатності туристичного бізнесу.

Ключові слова: соціальне підприємництво, туристичний бізнес, конкурентні переваги, конкурентоздатність туристичного бізнесу.

АННОТАЦИЯ

В статье определены особенности социального предпринимательства, функционирования туристического бизнеса и приведены возможности использования конкурентных преимуществ социального предпринимательства в туризме. Построен и рассмотрен один из аспектов методологии формирования конкурентных преимуществ социального предпринимательства для увеличения конкурентоспособности туристического бизнеса.

Ключевые слова: социальное предпринимательство, туристический бизнес, конкурентные преимущества, конкурентоспособность туристического бизнеса.

ANNOTATION

In the article determine the characteristics of social entrepreneurship, tourism business performance and are shown the possibility of using the competitive advantages of social entrepreneurship in the tourism business. Constructed and reviewed methods of formation of the competitive advantages of social enterprise to increase the competitiveness of the tourism business.

Keywords: social entrepreneurship, tourism, competitive advantages, competitiveness of tourism.

Постановка проблеми. Розвиток світової економіки прискорив формування поняття інноваційної економіки – економіки знань, інформаційних систем, інтелектуальної праці, науки, використання технологій. В інноваційній економіці переваги бізнесу базуються на інноваціях і високих технологіях, які в змозі створити конкурентні переваги. У сьогоднішніх реаліях інновації є основою забезпечення конкурентоспроможності, але при збереженні ролі набутих конкурентних переваг.

Останнім часом все більшу значимість стали набувати нетехнологічні інновації, до яких відносяться інновації організаційного, управлінського, правового, соціального, екологічного та іншого характеру, що відображають зміни в середовищі, яка обслуговує основні виробничі процеси [1].

Спонукальним мотивом розвитку тенденцій соціального підприємництва є: недоліки соціально-економічної моделі устрою держави та ринкова конкуренція. Зберегти свої позиції

на ринку і зміцнити їх неможливо без впровадження інноваційних підходів, одним з яких є соціальне підприємництво. Соціальне підприємництво як інновація довше не втрачає свою привабливість, що визначається ступенем його стійкості по відношенню до дій конкурентів [2].

Соціальне підприємництво успішно нейтралізує і провали ринку, і провали держави в забезпеченні виконання соціальних програм. Інтенсивна взаємодія соціального підприємництва з різними секторами економіки (в т. ч. і туризму) наводить різноманітні позитивні приклади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з конкуренцією, розглядали класики економіки: Й. Шумпетер, Р. Коуз, О. Вільямсон, Г. Ньюман, К. Прахалад, Г. Гольдштейн. А в теоріях управління – І. Ансофф, П. Друкер, Ф. Котлер, Г. Мінцберг, М. Портер та інші.

Аналіз останніх досліджень та публікацій в галузі національного туризму підтверджує факти необхідності її реформування та визначення додаткових шляхів набуття конкурентних переваг. Ці питання досліджували зарубіжні автори: К. Купер, А. Бейш, К. Холл; та вітчизняні: Г. Мунін, О. Дмитрук, Л. Гонтаржевська, В. Кифяк. Дослідження сутності соціального підприємництва розглядалося у працях таких вчених, як Д. Борнштейн, І. Діс, К. Прахалад, Б. Дрейтон [3].

Вітчизняні вчені приділяли увагу управлінню некомерційним сектором, але розкриття змісту соціального підприємництва в Україні досі представлено лише законопроектами [4].

Постановка завдання. Вищенаведене доводить необхідність розгляду можливості використання конкурентних переваг соціального підприємництва в туристичному бізнесі за умови розробки відповідної методології, що і є метою цього дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальне підприємництво спрямоване на повне нівелювання або часткове скорочення негативного ефекту ринкової економіки за допомоги стійких фінансово-результативних інноваційних бізнес-технологій [5].

Формування конкурентних переваг на принципах соціального підприємництва дає економічні вигоди і забезпечує сталий соціальний ефект.

Соціальне підприємництво провокувало появу та розвиток наступних видів конкурентних переваг: нейтралізація негативу з боку користувачів послугами чи товарами (адже місія існування підприємницької ініціативи продиктована соціальними потребами ринку), зменшення витрат на маркетингові дослідження (з тої ж причини); інвестиційна та інноваційна мобільність; використання наукових досягнень; ведення «позитивно-іміджового», «соціального» бізнесу та будова стосунків з контрагентами на принципах соціально-корпоративної етики в умовах невизначеності та інколи відсутності регулюючого законодавства.

Соціальне підприємництво активніше розвивається в країнах, практикуючих соціально відповідальний бізнес. Наприклад, в США існують сильні традиції самоорганізації населення, тому і більшу частину соціальних проблем успішно вирішують підприємства третього сектора, отримуючи за це фінансування від цільової групи, населення, держави та донорів. Особливість американського шляху розвитку соціального підприємництва полягає в наявності розгалуженої і стійкої системи приватної підтримки у вигляді благодійних фондів [6]. З досягнень у сфері підтримки соціального підприємництва з боку Уряду США можна виділити тендерну діяльність з укладання контрактів з соціальними підприємствами на поставку товарів і послуг (приклад: “Borzaga&Defourny”). Великий вплив на розвиток тенденцій соціального підприємництва додають інтенсивні освітні програми та/або гранти, у тому числі міжнародні – “Draper Richards Foundation”, “Echoing Green”, Фонд Сколла, Ашока, Фонд Шваба. Ще у минулому столітті провідні навчальні заклади США включили курси із соціального підприємництва до навчальних програм. Інтерес освітнього середовища до соціального підприємства, як ми бачимо, стимулює його розвиток. Надалі в таблиці 1 розглянуто напрямки спеціалізованих освітніх проектів в галузі підтримки соціального підприємства.

Сутність Європейських соціальних підприємств відображає діяльність, пов'язану з допомогою людям із працевлаштуванням, житлом, освітою та ін. Соціальні агенти в Європі з'явилися як результат недбалості в соціальній політиці з боку держави та звернули свій вплив в галузь соціального забезпечення, охорони здоров'я, освіти, екології, науки, культури. Загальний вектор розвитку соціального підприємства в світі знаходиться в рамках «соціальної економіки», де основною рушійною силою є благо для суспільства.

Відомі європейські зразки соціального підприємства: мережа ресторанів “Fifteen” Джеймі Олівера, яка пропонує річну програму навчання молодим безробітним у віці 18–24 років; компанія «справедливої торгівлі» “Divine Chocolate”; компанія “BigIssue”, що видає популярний журнал, поширенням якого займаються

безпритульні. Серед прикладів в галузі туризму виділяється успішна група соціальних підприємств в Единбурзі, що керує готелем, пральнею та виробництвом високоякісного мила. Працівники цих компаній – в основному люди, які лікуються від психічних захворювань. За рахунок доходів підприємства фінансується їх навчання та подальша підтримка.

В азіатських державах, крім перейнятого передового досвіду та форм соціального підприємства, існує ментальне забарвлення: вагому підтримку соціальному підприємству дають також релігійні громади. Наприклад: Буддистські монахи при монастирях відкривають школи для кочових народів, організують безплатну медичну допомогу (в рамках програми «Гімалайській консенсус» в Тибеті на базі монастиря проведені медичні курси для місцевих громад та кожен день ця громада дарує незнайомій людині диво: проводяться очні операції з характером вартістю 50 доларів – витрати бере на себе громада). Організують сільськогосподарські виробництва в межах існування активності населення та ресурсів і все це в непорушному зв'язку з природою та культурною спадщиною. В цьому просторі багато соціальних підприємств в галузі туризму: на базі створеної активності діють туристичні об'єкти – еко-готелі.

В Африці 40% якісних продуктів харчування для внутрішнього попиту виготовляється приватними господарствами на принципах соціального підприємства з підтримкою історичних, екологічних та культурних надбань місцевих громад.

Визнання соціального підприємства як одного із шляхів забезпечення сталого розвитку суспільства та економіки зараз потрібно і в Україні.

В сусідніх пострадянських державах (Росія та Білорусія) в законодавстві поки відсутнє поняття «соціальне підприємство», а діяльність соціальних підприємств базується на працевлаштуванні незахищених верств населення, соціально-орієнтовному бізнесу та благодійності.

Ю. Рубін, ректор МФПУ «Синергія», член національної асоціації навчання підприємству в Росії також наголошує увагу на цих тенденціях в міжнародній освіті: «Програми і курси із соціального підприємства реалізуються в 35 країнах світу, викладаються більше ніж 250 професорами», а єдине, що пропонується в нашій інфраструктурі (в державах пострадянського простору) – це ознайомчі освітні програми за сприяння міжнародних фондів розвитку за цим напрямком [7].

Національні тенденції сприяння розвитку соціального підприємства з боку освіти поки що не прослідковуються [8].

Практика наводить багато прикладів користі державі та її соціально-економічному розвитку від розповсюдження тенденцій соціального підприємства.

В сучасних соціально-економічних умовах постала потреба створення нової системи соціального забезпечення людини. Але якщо світові академічні тенденції знаходяться на рівні конкретизації зв'язків у ланцюгу «людина – спільнота – суспільство», наш системний устрій поки що тільки формує педагогічний досвід на великій відстані навчально-виховного процесу від практики підготовки фахівців в галузі соціального підприємництва.

З потреб формування методології використання складових успіху соціального підприємництва для розвитку туристичного бізнесу в Луганській області автором було проведено соціально-економічне дослідження шляхом втілення пілотного проекту соціального підприємництва на розгляд суб'єктів суспільства. В рамках розробленого автором проекту також проаналізовано результати проведення навчального експерименту шляхом здійснення соціально-гуманітарних та наукових заходів (в рамках програми навчально-виховної роботи на

базі Інституту економіки і бізнесу ЛНУ імені Тараса Шевченка) [10]. Етапи та результати навчального експерименту наведені схематично (рис. 1).

В результаті наявний синергетичний ефект – штучно провокуємо поширення вивчення тенденцій соціального підприємництва, що спричинило розвиток та підвищення рівня знань та навичок стосовно реалізації його засад в бізнес-просторі України.

Вважається, що успіх у конкурентній боротьбі багато в чому визначається здатністю до активної взаємодії (основоположний принцип соціального підприємництва), наприклад, результатом такого типу взаємодії і скоординованих зусиль є глобальні приклади формування конкурентних переваг, наприклад: інформаційний портал «Вікіпедія». Успішних прикладів соціальної взаємодії в туризмі багато.

Також представники малого та середнього бізнесу мають низьку конкурентоздатність в міжнародному туризмі. А соціальні підприємці

Таблиця 1

Напрямки освітніх проектів соціального підприємництва

Установа-каталізатор освітніх проектів в соціальному підприємстві	Сутність та напрямки освітніх проектів
США	
Harvard University; Columbia University (NY); Stanford University – Centre for Social Innovation; University of Alberta – Canadian Centre for Social Entrepreneurship	Розвиток соціальних ініціатив, соціальних інновацій та сприяння розвитку соціального підприємництва в межах існуючих спеціалізованих курсів.
University of Michigan	Дослідження і експериментальне навчання у сфері управління соціальним сектором. Спеціалізована програма Board Fellowship та Domestic Corps, Board Fellowship направляє студентів MBA на проходження практики в правлінні некомерційних організацій.
Boston College	Освітні програми для навчання соціальних працівників. Інноваційні дослідження у сфері соціальної роботи і підприємництва.
Duke University's Fuqua School of Business	Школа Duke почала пропонувати офіційну спеціалізацію в галузі соціального підприємництва ще в 2006 р. Ця спеціалізація розроблена для студентів, зацікавлених у застосуванні навичок MBA в підприємстві в соціальній сфері.
University of Pennsylvania's –Wharton School	Освітня програма створення середовища навчання на практиці в некомерційній організації.
Європа	
Skoll Center for Social Entrepreneurship; Masterin International Studies in Philanthropy and Social Entrepreneurship – Université de Bologne; Center for Social Entrepreneurship – Roskilde University, Copenhagen; Program on Social Entrepreneurship – Stockholm School of Entrepreneurship	Освітні програми для навчання в галузі соціального забезпечення, соціальної політики та розвитку. Дослідження у сфері соціального підприємництва: правові аспекти, технології успішного розвитку та інше. Розвиток соціальних ініціатив, соціальних інновацій та сприяння розвитку соціального підприємництва в межах існуючих спеціалізованих курсів та відокремленими освітніми програмами.
INSEAD Europe, France	Вивчення дисципліни «Соціальне підприємство» в межах загальних програм бізнес-освіти.
London School of Economics – Center for Civil Society	Розвиток соціальних ініціатив, соціальних інновацій та сприяння розвитку соціального підприємництва в межах існуючих спеціалізованих курсів та відокремленими освітніми програмами.
Institute for Social Innovation and Social Entrepreneurship – ESSEC Business School	Навчання у сфері управління соціальним сектором та дослідження тенденцій його розвитку з окремим виділенням курсу соціального підприємництва.

Створено автором за матеріалами: [1; 3; 9]

в цій галузі руйнують цей стереотип, адже тут представлені найвражаючі приклади соціального підприємництва: “ClubMed” з міжнародно-відомою концепцією “All inclusive”, Eden Project в Європі, “HighLinePark” в США.

Таким чином потрібно аналізувати можливість розвитку галузі туризму на засадах соціального підприємництва та втілювати досвід.

Один із найбільш вражаючих серед наведених прикладів соціальної взаємодії – “HighLinePark”, Нью-Йорк. У середині минулого століття надземна гілка метро HighLine здавалася нововведенням і найбільш передовим досягненням прогресу, але її діяльність поступово загострювала екологічну ситуацію. Автоматизація промисловості сприяла закриттю залізниці. Поки адміністративні структури не могли визначити подальшу долю залізничної лінії, за справу взялася група місцевих жителів, що об’єдналися під ім’ям фонду «Друзі Хай Лайн». «Друзі Хай Лайн» розробили один з перших прикладів урбанізації промзони, який досі залишається найбільш унікальним проектом в усьому світі. Концепція, що була представлена міській владі у 2004 р., знайшла підтримку і фонди надали 50 мільйонів доларів на створення нового парку. Реконструйований квартал протяжністю в 1,6 км відтепер сусідить не з брудними фабриками, а з фешенебельними

готелями і галереями. 9 входів в парк розроблені з урахуванням зручності для людей з обмеженими фізичними здібностями.

Сьогодні парк HighLine можна з упевненістю назвати прикладом «живої архітектури». Колись найбрудніший промисловий район перетворився на функціональний простір, якого потребує будь-який мегаполіс. Більше 4-х мільйонів туристів зі всього світу приїжджають подивитися на диво сучасної архітектури і соціальної взаємодії [11].

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Ініціатива соціального підприємництва створила унікальний туристичний об’єкт з власними конкурентними перевагами, а його існування провокує розвиток соціально-економічного потенціалу території.

Позитивний вплив соціального підприємництва визнано не тільки в галузі туризму, а й в цілому у розвитку суспільства.

Соціальні підприємства в галузі туризму підтверджують конкурентоспроможність своїх ідей в різних країнах. Україні потрібно використовувати досвід соціального підприємництва заради розвитку національного туристичного сектору.

Авторські дослідження доводять, що національний конкурентоздатний туристичний продукт ми маємо, а його розвиток за допомогою

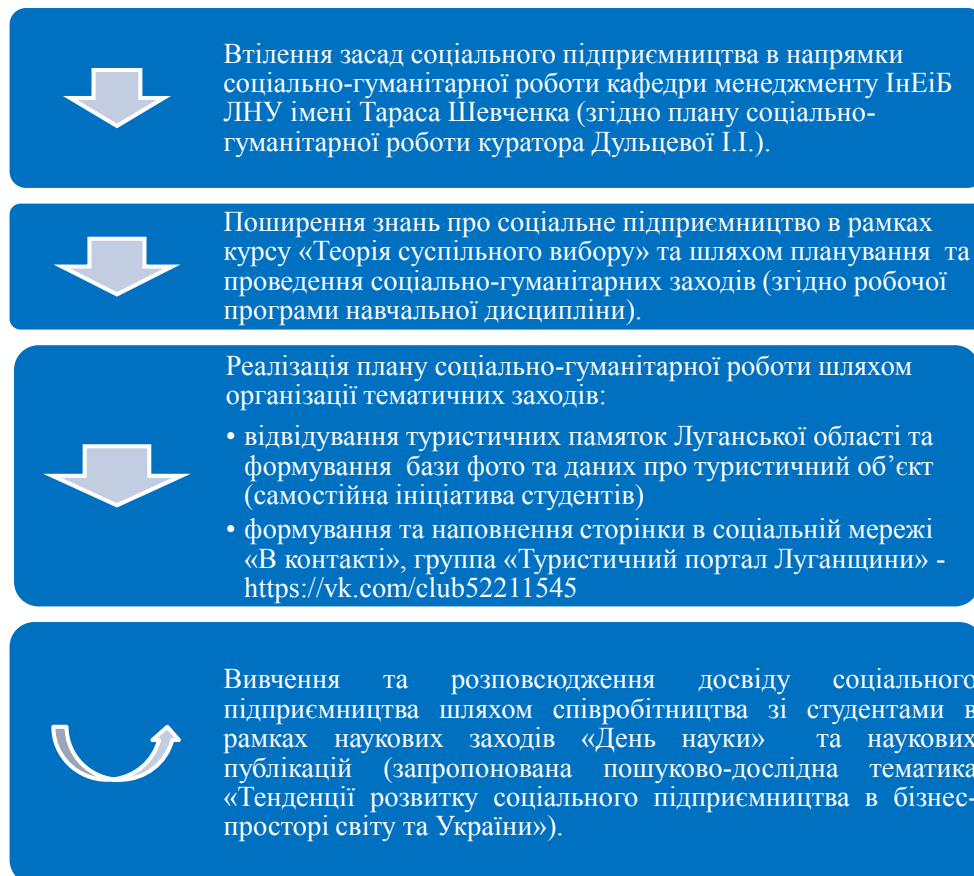

Рис. 1. Програма втілення засад соціального підприємництва в напрямки соціально-гуманітарної роботи кафедри менеджменту InEiB ЛНУ імені Тараса Шевченка та її результати

соціального підприємництва – це нові впливові інноваційні маркетингові заходи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ashoka: Innovators for the Public [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ashoka.org/fellows/social_entrepreneur.cfm.
2. Prahalad C.K. The Fortune of the Bottom of the Pyramid / C.K. Prahalad. – Wharton: Wharton School Publishing, 2005. – 234 p.
3. Дрейтон Б. Сила новых идей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nb-forum.ru/interesting/stories/bill-dreyton-sila-novyh-idey.html>
4. Фельдман внес законопроект о социальных предприятиях [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.tsn.ua/politika/feldman-vnes-zakonoproekt-o-socialnyh-redpriyatiyah.html>.
5. Дульцева І.І., Драчук Ю.З. Соціальне підприємництво в розвитку зеленого туризму промислового регіону / І.І. Дульцева, Ю.З. Драчук // Молодий вчений. – 2015. – № 2. – С. 135–141.
6. Дульцева І.І. Підприємництво в галузі туризму (досвід США) / І.І. Дульцева // Сполучені Штати Америки у сучасному світі: Львів: Центр американських студій ФМВ ЛНУ ім. І Франка. – 2015. – С. 303–310.
7. Ректор МФПУ «Синергія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://synergy.ru/press>
8. Постанова КМУ № 787 «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/8851/
9. Drachuk Y.Z., Dultseva I.I. World experience to create competitive advantages in tourism on the principles of social intepreneurship / Y.Z. Drachuk, I.I. Dultseva // International Journal of Economics and Society. – Memphis, U.S. – 2015. – № 1. – С. 227–230.
10. Драчук Ю.З., Дульцева І.І. Сприяння розвитку соціального підприємництва в туризмі в освітньому середовищі / Ю.З. Драчук, І.І. Дульцева // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Стан та перспективи розвитку фінансів, обліку та підприємництва в умовах трансформації економіки». – 8–9 липня 2016 р. – К.: ГО «Київський економічний науковий центр», – 2016. – С. 165–170.
11. Хай-Лайн (The HighLine) – парк в Манхэттене на висоті 10 метрів, Нью-Йорк, США [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mirkrasiv.ru/articles/hai-lain-the-high-line-vysokaja-linija-park-v-manhyetene-na-vysote-10-metrov-nyu-iork-ssha.html>
12. Дульцева І.І. Соціальне підприємництво як чинник розвитку національної галузі туризму / І.І. Дульцева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. – №2(26). – С.26–29.